

VRP PRIORITEITENNOTA 2019-2024

VRP
ruimte & planning

VRP PRIORITEITENNOTA 2019-2024

PRIORITEITEN VOOR DE VLAAMSE & FEDERALE REGERINGEN

Inleiding

Wil Vlaanderen zich nog sterker ontwikkelen als een aantrekkelijke omgeving om te wonen, te werken en te verblijven, dan is een actief ruimtelijk beleid noodzakelijk. Enkel door een duurzaam en sturend ruimtelijk beleid kan geïntegreerd en efficiënt gewerkt worden aan urgente, complexe maatschappelijke opgaves zoals klimaat, energie, mobiliteit,

Recente studies in opdracht van het Departement Omgeving¹ tonen aan dat als zo'n ambitieus ruimtelijk beleid uitgaat van een sterkere ruimtelijke bundeling met meer oog voor ruimtelijke kwaliteit, het niet alleen een groot positief maatschappelijk effect heeft, maar tegelijk aanzienlijke financiële baten oplevert.

Een belangrijke prioriteit voor de komende legislatuur bestaat erin om de principes van het BRV die deze ambitie kracht bijzetten, ook om te zetten in regelgeving die deze principes ondersteunt. De ruimtelijke uitdagingen vergen een kordater ruimtelijk beleid waarin planning, uitvoering (instrumenten en financiering) en handhaving beter op elkaar worden afgestemd. Maak dus in samenhang met het BRV opnieuw werk van een coherente en samenhangende regelgeving (instrumenten, financiering, handhaving en monitoring), gebundeld in de VCRO.

Kies daarbij voor meer duidelijkheid, minder uitzonderingen en zet het algemeen belang opnieuw centraal. Sinds begin jaren 2000 werden ad hoc en op maat van particuliere belangen tal van uitzonderingen aan de codex aangebracht. Uitholling en juridisering van de ruimtelijke planning en een onnavolgbare complexiteit zijn het gevolg. Vereenvoudig dus de regelgeving (VCRO) door de vele uitzonderingsregels te schrappen. Juridische vereenvoudiging zal nodig zijn om de ruimtelijke ambities versneld waar te kunnen maken, het zal ook de taken van de Omgevingsambtenaar haalbaarder maken.

Om in Vlaanderen tot een krachtiger ruimtelijk beleid te komen schuift de VRP 12 topprioriteiten voor de Vlaamse regering en ook 3 topprioriteiten voor de federale regering naar voor.

¹ Zie oa STEC (budgettaire impactanalyse transitietraject BRV) en VITO (monetarisering urban sprawl)

12 Prioriteiten voor de Vlaamse regering

STOP BIJKOMEND RUIMTEBESLAG

1. Stel het juridisch kader op punt om het ruimtebeslag versneld terug te kunnen dringen

- a. Schaf de uitzonderingsregels af, zoals de afwerkingsregel, de vele afwijkingsmogelijkheden volgens de codex én de PRIAK-procedure en verscherp de voorschriften uit het KB van 1972 inzake openruimtegebieden. Behoud ook het criterium voor gronden aan een uitgeruste weg.²
- b. Ontwikkel een billijk maar maatschappelijk rechtvaardig vergoedingssysteem voor schrapping van 'juridisch bebouwbare percelen', die niet de speculatie beloont maar particuliere eigenaars eerlijk vergoedt.

2. Schrap het overbodige juridische aanbod voor harde functies

- c. Schrap de woonuitbreidingsgebieden gelegen in alle regio's waar in de kernen en woongebieden voldoende ruimte is voor de te verwachten of gewenste groei, zeker in zones die niet goed ontsloten zijn met OV en waar geen voorzieningen zijn (cfr VITO-kansenkaarten). Hanteer daarbij een strikte toepassing van het criterium "bebouwbaar" in termen van planschadevergoeding (enkel gronden gelegen binnen 50 m van een openbare weg). Hanteer dus op Vlaams niveau bij de selectie van woonuitbreidingsgebieden een meer dwingend kader en laat dit niet volledig in handen van lokale besturen.
- d. Schrap eveneens woongebied en woongebied met landelijk karakter, in linten en verspreide bebouwing, waar strategische openruimte- en natuurverbindingen nodig zijn.
- e. Schrap slecht gelegen recreatie-, industrie- en KMO-gebieden .

MAAK WERK VAN EEN ECHT OMGEVINGSBELEID – EEN GEÏNTEGREERDE AANPAK VEREIST SAMENWERKING TUSSEN BELEIDSDOMEINEN EN BELEIDSNIVEAUS

3. Zet omgevingsdenken centraal

- a. Grijp de integratie van het beleid voor ruimte en milieu binnen één omgevingsdomein aan om een positief verhaal te formuleren voor maatschappelijke ontwikkeling binnen de grenzen van de fysieke leefomgeving. Investeer in het wederzijds versterken van

² Zie ook het VRP advies van 25 april 2018 over het ontwerp van Instrumentendecreet

het ruimtelijk beleid en andere aspecten van het omgevingsbeleid (klimaat, energie, natuur, wonen, ...) en benut de positieve energie in de samenleving om vanuit een geïntegreerd perspectief grote veranderingen te realiseren.

4. Ontwikkel een geïntegreerd open ruimte beleid

- b. Zet naar analogie met het stedenbeleid een 'openruimtebeleid' op dat - in aanvulling op de geïntegreerde gebiedsgerichte projecten zoals landinrichting - rond urgente uitdagingen in de open ruimte een versnelling kan doorvoeren in concrete realisaties op het terrein: 'openruimtevernieuwingsprojecten'. Ontwikkel daartoe een kenniscentrum (zie KCVS), monitoring (zie stadsmonitor), een investeringsfonds (zie stimuleringsfonds), projectoproepen (zie concept- en projectsubsidies), ... en koppel hieraan de noodzakelijke fiscale en financiële instrumenten (bv. hervorming van gemeentefinanciering die 'openruimtegemeenten' ondersteunt). Alleen een versnelling in de realisatie van geïntegreerd beleid kan een antwoord bieden op de urgente uitdagingen zoals het leefbaar houden van de dorpen in het buitengebied, op de noodzakelijke transitie in de landbouw, op de water- en droogteproblematiek en het versterken van de natuurontwikkeling. Gebruik hiervoor maximaal de inzichten van de Open Ruimte Beweging en maak gebruik van de bestaande instrumentenkoffer.
- c. Investeer in een gebiedsgerichte aanpak zodat ruimte voor water, natuur en bos en duurzame landbouw met elkaar verweven worden en ecosysteemdiensten zich volop kunnen herstellen of versterken.
- d. Maak van het versterken van open ruimte of groene publieke ruimte een prioriteit bij alle nieuwe ontwikkelingen of transformaties.
- e. Herstel openruimtegebieden door een financieel kader te ontwikkelen voor sloop van ongewenste bebouwing/verharding. Ontwikkel een visie op lange termijn die slecht gelegen bebouwing laat uitdoven op locaties die strategisch moeten worden ingezet voor belangrijke openruimtedoelstellingen.

5. Werk aan kernversterking

- a. Nieuwe ontwikkelingen (voor wonen, werken, infrastructuur, ...) moeten maximaal gesitueerd worden in goed gelegen en goed ontsloten kernen. Definieer wat 'goed gelegen' of 'goed ontsloten' is, zodat niet elk gehucht, dorp of OV-halte als plek voor ruimtelijke expansie en verdichting in aanmerking komt. Er is dus nood aan een kader op bovenlokaal niveau dat de bepaling van de knooppuntwaarde koppelt aan een 'categorisering' van kernen en zo ook per categorie bepaalt wat de mogelijkheden zijn naar ontwikkeling voor wonen, publieke voorzieningen, ...
Bepaal wat de aangepaste gewenste dichtheid is voor elke kern, site of locatie, daarbij vertrekkend van de eigenheid en het karakter van de kernen en afgewogen binnen een evenwichtige globale ontwikkeling.
- b. Sla bruggen naar andere beleidsdomeinen en neem vanuit het ruimtelijk beleid een sturende rol op in locatiebeleid voor cruciale sectoren.
- c. Creëer een duidelijk kader voor het woonbeleid over waar wel groeipotentieel is en waar/hoe een transformatieopdracht moet worden aangepakt.

- d. Ondersteun een regionaal, bovenlokaal beleid voor regionale publieke voorzieningen: enkel nog op goedbereikbare plekken met een actief mobiliteitsmanagement.
- e. Creëer, faciliteer of ondersteun (regionale) grondenbanken met diverse overheidspartners zodat de juiste initiatieven op de juiste plek terecht kunnen komen.
- f. Ondersteun lokale besturen en werk aan aangepaste juridische instrumenten die kwalitatieve verdichtingsprojecten meer kansen bieden. Werk aan een kader zodat PIMBY wint van NIMBY.³

6. Investeer in duurzame infrastructuur

- a. De VRP steunt de oproep van de middenveldorganisaties om meer te investeren in duurzame infrastructuur.⁴ Nog te veel gebouwen zijn energetisch niet op peil, heel wat wegen, riolering en andere nutsvoorzieningen zijn aan onderhoud toe, de uitbouw van de samenhangende netwerken van openbaar vervoer en fiets in de verschillende vervoerregio's vergt extra inspanningen en ook de realisatie en het beheer van groenblauwe infrastructuur loopt achter. We steunen het idee om het aandeel overheidsbudget voor investeringen in infrastructuur in verhouding tot het BBP omhoog te krikken (op Europees niveau). Meer investeringen in natuurlijke infrastructuur (blauwgroene netwerken), duurzame modi (fiets en OV), energetische gebouwen, komen zowel onze economie als het milieu ten goede.
- b. Maak een beleidsdomeinoverschrijdend investeringsfonds dat bovenstaande uitdagingen coördineert op niveau van de vervoerregio's, ze geïntegreerd benadert en vanuit een risico-analyse en MKBA overgaat tot een prioritisering en toewijzing van middelen.
- c. Investeer in natuurlijke structuren: Sigmaplan, natuurlijke kustverdediging, bosrealisaties, grotere aaneengesloten natuurgebieden, groen-blauwe stedelijke verbindingen, ...
- d. Investeer in een grondige transformatie van het bestaand ruimtebeslag met een hoger ruimtelijk rendement en een duurzamer, hernieuwbaar energiesysteem. Doortastende overheidsinterventies (met PPS) kunnen geïntegreerd inzetten op verdichting, ontpitting/vergroening, energie, duurzame mobiliteit. De aandacht voor ruimtelijke kwaliteit vraagt zowel een verhoogde investering in openbaar vervoer en infrastructuur voor actieve weggebruikers, als vernieuwende initiatieven die nieuwe (collectieve) systemen van hernieuwbare energie stimuleren en begeleiden. Speciale aandacht moet daarbij gaan naar voldoende, energiezuinige, kwaliteitsvolle en betaalbare woningen voor kwetsbare doelgroepen.

7. Ontwikkel een uitgebreid stedenbeleid met extra aandacht voor diversiteit

- a. Maak van betaalbaar wonen een topprioriteit. Het Stedenbeleid in Vlaanderen heeft de afgelopen jaren vele vruchten afgeworpen. Via de geïntegreerde aanpak

³ Te veel inbreidingsprojecten lopen vast op procedures. Vanuit het algemeen belang – maar met respect voor individuele belangen - moeten inbreidingsprojecten makkelijker realiseerbaar worden.

⁴ zie roep SERV, VCB, Natuurpunt, BOS+,...

in de vele stadsvernieuwingsprojecten zijn heel wat buurten in onze steden veel aantrekkelijker geworden. Het nieuwe Stedenbeleid focust vandaag terecht ook op de sociale aspecten van stadsvernieuwing. Dit beleid moet verdergezet worden, maar met verhoogde aandacht voor het effect van sociale verdringing en de betaalbaarheid van het wonen, bv. door de herinvoering van de sociale last.

- b. Ontwikkel een sociaal-ruimtelijk beleid dat inspeelt op de uitdagingen die gekoppeld zijn aan de verspreiding van grootstedelijke problematieken naar de stadsranden en provinciale steden. Net als de voorbije twee decennia via het stedenbeleid geïntegreerd werd gewerkt op 'moeilijke' buurten in centrumsteden, zal ook de komende jaren geïnvesteerd moeten worden, zowel in sociale als fysieke investeringen (gezonde huisvesting, ondersteuning in het onderwijs, ondersteuning in zoektocht naar werk, taalles,...) in wijken van onze stadsranden en provinciale steden. Voorzie begeleiding voor lokale besturen die ruimtelijke initiatieven in 'moeilijkere' buurten willen initiëren (ontwikkelen van kwalitatieve publieke ontmoetingsruimte en activerende tewerkstellingslocaties, productie- en herstelateliers, enz.)

8. Ga voor meer toegevoegde waarde en tewerkstelling op minder ruimte

- a. Zet – samen met lokale partners – in op een locatiebeleid voor bedrijvigheid zodat de juiste bedrijven op de juiste plek terecht komen, in functie van hun type activiteit en transportbehoeften. Verlaat de artificiële opdeling tussen bovenlokale en lokale bedrijvigheid, maar ontwikkel een bestemmingskader voor bedrijvigheid dat is afgestemd op het 'lokatieprofiel' van de bedrijvigheid.
- b. Werk de versnippering van bedrijvigheid weg. Zet in op de herlocatie van bedrijven op kleine bedrijventerreinen en op zonevreemde locaties. Hoewel verspreid en soms kleinschalig zorgen vele hiervan samen voor te veel druk op de open ruimte en tot onnodig veel maatschappelijke kosten (extra wegenis, verkeersoverlast, ...).
- c. Zet in op een aangepaste regelgeving of op financiële stimuli met het oog op een ruimtelijke optimalisering van (bestaande) goed gelegen bedrijventerreinen (hoger ruimtelijk rendement, meer aandacht voor duurzame bereikbaarheid, meer kwaliteit van open ruimte, met minder verharding, meer infiltratie, ...). Stimuleer het delen van ruimte om de kansen op creatieve uitwisselingen en innovatie te vergroten. Zet op deze goedgelegen bedrijventerreinen in op multimodale ontsluiting voor personen en goederen.
- d. De functies bedrijvigheid en wonen worden waar het kan gemixt en waar het moet gescheiden. Bedrijventerreinen zijn nu vaak te aantrekkelijk voor bedrijven die perfect te integreren zijn in het weefsel van een stad of kern.

9. Ontwikkel een locatiebeleid voor zorginfrastructuur

- a. Zorg is ook een ruimtelijk vraagstuk. Het principe van *aging in place* dat de zorgsector nu hanteert belast niet alleen de dienstverlening zelf erg zwaar, maar ook onze mobiliteit en het klimaat. Zorgverleners zijn nu samen 15.000 km /dag

onderweg; binnenkort 30.000 km/dag? De trend van vergrijzing dreigt deze problemen nog uit te vergroten. We kunnen dus beter kiezen voor een aanpak waarbij zorgverleners minder onderweg zijn, maar meer zorg kunnen verlenen.

- b. In het streven naar nabijheid zijn ook zorgvoorzieningen cruciaal. Vanuit ruimtelijk oogpunt is het principe van *moving in time* meer gewenst om bereikbaarheid en dienstverlening haalbaar en betaalbaar te houden. Tot op vandaag worden nog heel wat nieuwe zorginstellingen met Vlaamse overheidsmiddelen ingepland aan de rand of buiten de kernen. Stuur het Vlaamse beleid van het departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin bij en voorzie voortaan enkel middelen voor instellingen op duurzame locaties.
- c. Stimuleer zorgfaciliteiten in een levendige kern, met een kwalitatieve en veilige publieke ruimte en een hoog voorzieningenniveau. Dit zal het sociaal contact, de langere integratie in de maatschappij en de zelfredzaamheid van oudere, minder mobiele of zorgbehoevende bewoners ten goede komen.

10. Hervorm financiële instrumenten

- a. Bouw de woonbonus af en verschuif de middelen naar (1) investeringen in sociale en energiezuinige woningen en woonvormen in de stads- of dorpskernen voor kwetsbare doelgroepen en (2) collectieve renovatie van bestaande bouwblokken op de meest strategische plekken in de kernen en dichtbebouwde woonwijken van steden en gemeenten. De huidige woonbonus komt vooral terecht bij de middenklasse en leidt tot hogere woningprijzen. De VRP vindt daarom dat die middelen tijdens de komende legislatuur gradueel kunnen geheroriënteerd worden zodat de werkelijke woonnoden kunnen worden aangepakt.
- b. Herbekijk ook andere Vlaamse financiële instrumenten en sectorale subsidies in functie van een duurzamer ruimtegebruik.
 - i. Werk bv. een maatregelenpakket uit voor renovatie, energiepremies, levenslang wonen enz., territoriaal selectief zodat die enkel op gewenste locaties worden ingezet.
 - ii. Werk (financiële) drempels voor alternatieve vormen van eigenaarschap weg en zet die om in positieve stimuli.
 - iii. Herbekijk de gemeentefinanciering en koppel deze (deels) los van de personenbelasting zodat gemeenten voor bijkomende financiering niet steeds op zoek moeten naar een groeiend aantal tweeverdieners en gezinnen, maar bijvoorbeeld ook beloond worden voor het voeren van een openruimtebeleid.

11. Maak regionale pakten

Werk aan een proces waarin ruimtelijke ambities bovenlokaal worden vastgelegd.

- a. Kies voor een regionale differentiatie van het Vlaamse ruimtelijk beleid. Sleutelkwesaties spelen immers niet overal in Vlaanderen op dezelfde wijze. Regionale differentiatie kan bv. door Vlaamse doelstellingen te vertalen naar specifieke doelstellingen (bv. klimaatdoelstellingen, modal split, hernieuwbare

energie, maximaal verhardingspercentage, enz.) per regio. Op die manier kan , in samenwerking tussen beleidsniveaus meer op maat en op efficiëntere wijze gewerkt worden aan globale doelen. Voor inspiratie: zie voorstel expertenforum BRV of Nederlandse energiestrategie.

- b. Overweeg om voortbouwend op de Vervoerregio's ook voor wonen, klimaat, energie en economie tot regionale beleidsafspraken te komen. Een regionaal beleid kan om twee redenen tot betere ruimtelijke oplossingen leiden:
 - i. Deze topics kennen een regionale dimensie waardoor gemeenten niet in staat zijn om deze op te nemen (energieproductie, OV, fietsverbindingen, waterbeheer, ...).
 - ii. Lokale overheden hebben het meest voeling met burgers en ondernemers en kennen bovendien het terrein om doordachte ruimtelijke keuzes te maken. Anderzijds maken persoonlijke relaties en belangen, onderlinge concurrentie tussen gemeenten, ... het net op dat lokale niveau soms moeilijk om tot optimale keuzes te komen.

In de koppeling van opgaves op de regionale schaal tussen sectoren zitten bovendien heel wat kansen om tot effectievere en efficiëntere oplossingen te komen.

- c. Werk daarom aan regionale pakten waarin Vlaamse entiteiten zich samen met gemeenten en provincies engageren tot ambitieuze en niet-vrijblijvende regionale doelstellingen en acties. Zet ambities op scherp zodat ze aanzetten tot innovatie en samenwerking.

CREEËR EEN CULTUUR VOOR DUURZAAM RUIMTELIJK BELEID

12. Werk aan een breed maatschappelijk draagvlak voor omgevingsdenken

- a. Zet een positieve en brede publiekscampagne op rond de visie van het BRV. Maak gebruik van het brede netwerk van de VRP en betrek hierbij het hele werkveld: de bouwsector, ontwikkelaars en architecten.. Zo kan vanuit de overheid in samenwerking met het middenveld en het bedrijfsleven de beweging worden ingezet om zuiniger om te springen met onze ruimte, te kiezen voor goed gelegen locaties, duurzame modi en materialen, ...
- b. Betrek de VRP bij het creëren van een maatschappelijk draagvlak. De Vlaamse regering kan in de VRP een partner vinden voor vorming en communicatie rond duurzaam ruimtelijk beleid.

3 Prioriteiten voor het Federaal beleid

Hoewel ruimtelijk beleid een Vlaamse aangelegenheid is, zijn er ook federale hefboomen om het ruimtelijk beleid te ondersteunen. De VRP vraagt de federale regering volgende prioriteiten op te nemen:

1. Hervorm de gemeentefinanciering

Herbekijk de gemeentelijke financiering en koppel deze (deels) los van de personenbelasting zodat gemeenten voor bijkomende financiering niet steeds op zoek moeten naar een groeiend aantal tweeverdieners en gezinnen, maar bijvoorbeeld ook beloond worden voor het voeren van een open ruimte beleid.

2. Neem in fiscale en financiële instrumenten de ruimtelijke component mee.

- a. Maak de energie- en renovatiepremies locatieafhankelijk, zodat ze effectief bijdragen tot vernieuwing van de stads- en dorpskernen en niet langer de ruimtelijke versnippering in stand houden.
- b. Voer een aanpassing van de onroerende voorheffing (K.I.) door op basis van de ligging van de woning.
- c. Verschuif de belasting op arbeid naar een belasting op consumptie.
- d. Maak federale afspraken inzake kilometerheffing.
- e. Maak de fiscale aftrek woon-werk niet meer afhankelijk van afstand.
- f. Bouw het systeem van salariswagens af en investeer de vrijgekomen middelen in Transit Oriented Development: de uitbouw van een goed functionerend collectief vervoersysteem in samenhang met ruimtelijke ontwikkelingen rond knooppunten en assen van openbaar vervoer.

3. Betrek de NMBS en Infrabel actief in de plannen voor TOD en de vervoerregio's.

- a. Activeer de NMBS en Infrabel om maximaal in te zetten op het goed functioneren van de stadsregionale openbaarvervoerverbindingen. Het treinnet is een belangrijke ruimtelijke drager. Nieuwe ontwikkelingen in stationsomgevingen moeten samengaan met een performantieverhoging van het treinaanbod. In het kader van de Vervoerregio's, samen met lokale besturen, Vlaamse mobiliteitspartners MOW, De Lijn en AWW, bouwen aan een multimodaal mobiliteitsaanbod en aantrekkelijke stationsomgevingen is cruciaal.